

Stefan Grabiński

Tieň

Bafometa

Hororovo-mysteriózny román
autora známeho ako „poľský
Edgar Allan Poe“

EUROPA

Stefan Grabiński

EUROPA

Tieň Bafometa

Zväzok 15

WYDANIE PUBLIKACIE
PODPORIL POISKY
INSTYTUT KNIHY

THE ©POLAND
TRANSLATION
PROGRAM

INSTYTUT KSIĄŻKI

©POLAND

This publication has been supported
by the © POLAND Translation

Stefan Grabiński: Tieň Bafometa

Preklad a doslov © Tomáš Horváth 2015

Návrh prebalu a grafická úprava © Martin Vrabec 2015 **bee&honey**

Sadzba © Milan Beladič (www.beeandhoney.sk) 2015

Ako pätnásty zväzok edície Renfield vydalo © Vydavateľstvo Európa, s.r.o. 2015

Prvé slovenské vydanie

www.vydavatelstvo-europa.sk

ISBN 978-80-89666-20-1

Stefan Grabiński
1887 – 1936

Hrom

Pomian bol pripravený. Vstal od pracovného stola, vystrel chrbát, prihrbený po celonočnom sedení, a usmial sa. Bol pripravený. Pred ním sa vršil štôš čerstvo popísaných hárokov papiera – možno už posledné akordy tvorby a života. Dielo je dokončené. S láskou položil dlaň na rukopis. Zdalo sa, akoby myšlienky, ktoré sa zrodili v tú noc, zakliate do tvorivého slova výnimočnej chvíle, ešte pulzovali krvou zrodzenia, akoby ešte neboli stuhnuté do mŕtveho tvaru písma...

Na ľavej strane stola pod ťažidlom ležal testament, spísaný istou, pokojnou rukou človeka, ktorý z vážnych dôvodov dobrovoľne opúšťa arénu života... Ešte listinu prezrel. Všetko bolo v poriadku: podpis, notárova pečiatka, mená svedkov...

Uprostred stola sa na aktovke kopilo zopár listov: bratovi, príbuzným v Krakove a matke. Ten posledný opäť prebehol očami a zamyslel sa... Najdrahšia, najlepšia bytosť na svete! Úbohá – prežije ten úder, ktorý jej mienim pripraviť?

Pocítil, ako mu od vzrušenia zovrela hrdlo. Pod viečka mu zabľúdili slzy, oneskorené mužské slzy.

– Moja dobrá mama, nemohol som ináč!

Rýchlo vložil list do obálky a zalepil ho. Všetky najdôležitejšie záležitosti už boli vybavené: takže nič už nestálo v ceste, aby vykonal čin, ktorý mu prikazovalo jeho svedomie. Pred ním sa rozprestierala cesta, priama a zreteľná ako kráľovská cesta. Nastal už čas, aby po nej vykročil... Pozrel na hodinky. Bolo jedenásť dopoludnia. Zostávala mu iba jedna hodina.

Prezliekol sa, vypil šálku čokolády, a keď si zapálil cigaretu, opustil byt. Bolo štvrt' na dvanásť. Do Cigánskeho lesíka, ktorý bol určený ako miesto stretnutia, to trvalo dobrú polhodinu: rozhodol sa tú cestu prejsť peši.

Pohyb ho osviežil a prebral. Kráčal rýchlym, energickým krokom a navôkol vrhal bystré, takmer veselé pohľady.

Napokon, dobre sa stalo, že celá záležitosť nadobudla takýto obrat. Najťažší bol okamih váhania, keď sa bolo treba rozhodnúť – dnes, keď už stál pred rozuzlením, pociťoval obrovskú úľavu: akoby mu z hrude spadol kameň, ktorý ho gniavil celé roky. Mohol byť na seba hrdý: veď predsa nešlo o obyčajnú, obvyklú „čestnú“ záležitosť alebo o zadosťučinenie v osobnom konflikte. Pomian plnil „misiu“ a možno pre ňu obetoval aj vlastný život...

Buď on, alebo Pradera – tretej eventuality nebolo. Nebál sa smrti, pretože v ňu neveril; posmrtný život bol preňho niečo také nepochybné a prirodzené, ako to, že po noci opäť svitne deň...

Spomalil krok. Z lavičky v parčíku k nemu podišla kvetinárka s očami plachými ako srnka.

– Ruže, orchidey! – nesmelo vychvaľovala svoj tovar. – Narezané dnes ráno.

Vybral si ruže: dve purpurové, s bujne rozvitými púčikmi: jeden si zastokol do gombíkovej dierky v chlopni, druhý jej pripol na živôtik. Pôvabne sa zapýrila ako kvetina na jej prsiach.

– Ďakujem vám.

– Zbohom, krásne dievča!

Prešiel cez park a vnoril sa do dvojitého radu domov susednej ulice. V diaľke sa ukázala eskadróna jazdectva: vlajky, kopije, rytmický dupot kopýt. Po chvíli sa k tomu pridal hudobný motív kapely. A ešte dav – pouličná zberba... Všetko to prichádzalo odtiaľ, zhora – a blížilo sa k nemu. Tykadlá ľudskej lavíny ho dostihli a vtiahli do svojej spleti. Vtiahli, no nepohltili – dostal sa z toho s celou kožou, prebíjal sa tou dobyvačnou spleťou a predieral sa hore, smerom na Podwale. Odrazu mu do očí udrela akási biela škvrna: cez celú tú mätež detailov sa dostal na čelo jeden motív, odlíšil sa od ostatných a sústredil na seba jeho pozornosť. Taký smiešny, banálny motív! Čiasi biela piková vesta! Na neuverenie!

Azda preto, že ten človek pred ním snal klobúk? Kto je to? Kto bol ten vysoký elegán? Okamih, na ktorý sa dva páry ich očí stretli, mu nepovedal nič: bol to úplne cudzí človek.

Prečo ho teda pozdravil? Nevedno. Ha, ha, ha! Možno si všimol, že tak tvrdošijne hľadím na jeho vestu? Azda postrehol môj obdiv a uznanie pre jeho bielu pikovú vestu? A revanšoval sa mi úklonom. Ha, ha, ha! Ako ľahko je na svete urobiť ľudí šťastnými...

Vlna sa prevalila, hudba vsiakla kamsi do zákrut uličiek a domových blokov. Pomian sa obrátil a pozrel za seba. Mesto sa pred ním rozprestieralo zvinuté do jedného veľkého kľbka ako panoráma vtisnutá do päste obra. Zopár továrenských komínov spokojne dymilo. Na severe hmlový opar viazal svah, na ktorom stála citadela s riekou.

Prešiel okolo mestskej závory. Vedľa hostinca U papagája spoznal Danielského auto. Čakali naňho. Podišiel k nemu Czorsztyński s natiiahnutou rukou. Oči jeho druha skúmavo pátrali po niečom v jeho tvári.

– Ako sa cítiš, Tadzik?

Pomian v jeho hlase vycítil chvenie, spôsobené neistotou.

– Výborne! Ako ešte nikdy v živote. Ďakujem vám za vašu presnosť, milí moji priatelia. Ideme?

– Okamžite. Zostáva už len desať minút.

Nastúpili. Automobil sa pohol, pričom ho v okamihu zahalila aureola prachu. Keď si Pomian všimol, že ho Danielski z boku ukradomky pozoruje, zľahka ho plesol po kolene.

– Lolek, dnes vyzeráš trochu nesvoj. Vari si mal opäť výstup s Idou?

Priateľ sa usmial – táto reakcia jeho spoločníka ho presvedčila.

– Bravo, Tadzik! Správaš sa, akoby si išiel na svadbu.

Nad hlavami im zašumeli listy prvých dubov: práve vchádzali do Cigánskeho lesíka. Czorsztyński sa zdvihol zo sedadla a postojáčky cez cviker pozoroval čosi v diaľke.

– Zdá sa mi, že oni tam ešte zatiaľ nie sú, – riekol po chvíli s pocitom úľavy.

– To je dobre, – odvetil Danielski, tiež spokojný. – Počkáme. Som rád, že sme prví.

Automobil opísal široký kruh, prešiel úzkou lesnou cestičkou a vošiel na poľanu, ktorú zvieral prstenec stromov. Vystúpili. Bolo päť minút pred dvanástou.

Lekár vytiahol z cestovnej tašky poľný taburet, postavil ho na nožičky a začal si na ňom rozkladať chirurgické nástroje. Ostrie akéhosi noža, ktoré skúmal vo svetle, sa mu nepozdávalo: odšupľoval teda korkovú zátku z fľaštičky s roztokom, priložil na hrdlo fľaštičky chumáč vaty, a keď doň nasiakla tekutina, pretrel čepeľ podozrivého nástroja. Jeho flegmatické pohyby, akoby vymerané na celé minúty, podráždili Czorsztyńského.

– To ste sa museli s tými svojimi haraburdami rozložiť práve tu, takmer uprostred lúky, – poznamenal nahlas a diskkrétne mu ukázal očami na Pomiana, ktorý bol práve v tej chvíli obrátený chrbtom.

– Ale, Julko, veďže nechaj drahého doktora na pokoji! Miesta bude dosť.

Danielski zatiaľ skúmal terén. Lúčka, pokrytá nízkou hodvábnou trávičkou, uprostred ktorej kde-tu kvitli tyrkysové nezábudky, sa im pod nohami stlala ako koberec.

– Je tu rovný a hladký terén ako na stole, – skonštatoval, keď sa vracal k Czorsztyńskému. – Takže teda na tridsať krokov, čo?

– Áno. Len to nechaj na mňa, sám to vymeriam.

Ten druhý sa usmial.

– Prirodzene: máš dlhšie nohy, – odvetil polohlasne.

Z radničnej veže k nim doľahla sýta kovová vlna vyzváňania: odbíjalo poludnie.

– Pán protivník sa oneskoril. Ešte dlho budeme čakať? – opýtal sa Danielski, strácajúc trepezlivosť.

– V poslednej chvíli musela nastať nejaká vážna komplikácia, – vysvetlil mu Pomian a zapálil si cigaru. – Môžeme vyčkať takú hodinu.

– S dovolením! – jednomyselne sa postavili na odpor jeho priateľa. – S dovolením, milý priateľ! Ak sa neobjaví do pol jednej, spíšeme protokol. Tak znela dohoda – veľmi dobre o tom vedia.

– Ako chcete, – Pomian odvetil ľahostajne, sledujúc zrakom špirály modrastého dymu.

Czorsztyński vytiahol z puzdra pár pištolí a podal ich svojmu spoločníkovi, aby ich prezrel.

– Všetko v poriadku, – skonštatoval Danielski po chvíli.

– Po šesť nábojov v bubienkoch, to stačí...

Prerušil ho nervózny zvuk zatrúbenia automobilu.

– Konečne! – vydýchol si Pomian s úľavou a odhodil cigaru.

Z útrob auta sa vynorili štíhle čierne postavy dvoch mužov. Pomian pocítil nepokoj: jeho bystré sokolie oči nevideli protivníka.

– A kde je Pradera? – opýtal sa polohlasne.

Vtedy si sekundanti vymenili chladné, ceremoniálne úklony. Na tvárach oboch príšelcov sa odrážalo silné vzrušenie.

Niečo sa stalo, pomyslel si Pomian a rýchlo k nim podišiel.

– Páni! – povedal akýmsi zmeneným hlasom jeden z Praderových svedkov. – Musíte nás ospravedlniť za to, že sme sa oneskorili... Vyskytla sa istá prekážka... Kazimierz Pradera je mŕtvy...

– To nie je možné! – vykrikol Pomian a pobehol k nim.

– Bohužiaľ, taká je smutná pravda. Minister Kazimierz Pradera pred necelou polhodinou zomrel násilnou smrťou, zavraždený rukou neznámeho zločinca. Páni! Bez ohľadu na to, aký ste k nemu mali vzťah, uctite si pamiatku tohto neobyčajného človeka!

Pomian, bledý ako stena, mechanicky sňal klobúk z hlavy, ostatní nasledovali jeho príklad. Zavládlo dlhé, ťaživé mlčanie. Po chvíli sa skupinka pozostávajúca z piatich mužov pohla pomalým, ťažkopádnyim krokom k čakajúcim autám. Po ceste sa Pomian niekoľko ráz zastavil; jeho mútny zrak, akoby udivený, bezradne blúdil po kriekoch a nakoniec ostal nehybne visieť v prázdne. Bol napoly v bezvedomí, keď ho posadili do auta.

Keď prešli okolo mestskej závoery a vchádzali na Senátorskú ulicu, zo strnulosti ho prebrali hlasy kamelotov:

- Minister Pradera zavraždený!
- Zákerná vražda! Obeťou sa stal minister Pradera!
- Strašná smrť ministra Praderu!
- Výnimočný dodatok *Kuriéra*! Kúpte si! Kúpte si!
- Ranné vydanie *Prehľadu*! Tragická ministrova smrť!
- Pradera nežije!
- Pradera sa stal obeťou politickej mafie! Výnimočné vydanie! Výnimočné vydanie!
- Zákerný atentát na ministra!

Návšteva v paláci na Jasnej ulici

Antagonizmus Pomiana a Praderu mal svoju históriu. Bol „organický“, zásadný – jeho korene siahali k základným veciam, ktoré presahovali čisto osobné vzťahy dvoch výnimočných ľudí. Tento konflikt ako jediný svojho druhu prekračoval hranicu súkromného konfliktu a týkal sa záujmov celej spoločnosti: patril ku komplexu vecí verejných a zaujímal všetkých, týkal sa každého uvedomelého jednotlivca.

Preto sa zdalo, že tieň, ktorý padol na galériu malého paláca na Jasnej ulici, predlžuje svoje čierne chápadlá ďaleko za hranice pokojného ministrovho sídla, pričom pokrýva život spoločnosti rubášom temných tajomstiev. Ľudia instinktívne vycítili, že sa odohrala udalosť, ktorá bude mať následky: že „Praderov prípad“ bol epilógom boja, ktorý sa viedol o určité hodnoty, a to nie oddnes, ani nie odvčera – bol záverečným dejstvom zápasov o určité zásady, tragickým riešením sporu, ktorého motívy sa periodicky opakujú po celé stáročia, odkedy ľudstvo obýva túto Zem. Vycítili, no neuvedomili si to v úplnosti. Na to, bohužiaľ, spoločnosť ešte nedozrela. Niečo síce presvitало zo záplavy novinových článkov, črtalo sa v mäteži príležitostných brožúr, ktoré „objasňovali a analyzovali“ tajuplnú aféru na Jasnej ulici – no nikto sa nezmohol na to, aby rozhodne a hlbavo nastolil problém: ako to už u nás obyčajne býva, boli to len samé náznaky, nesmelé dohady, každým krokom sa skrývajúce za opevnenie všednosti, ktoré len banalizovali – plytké a triviálne domnienky.

„Páni!“ varoval triezvy hlas jedných novín. „Páni! Len, preboha, nekladajte do sféry obyčajného zločinu nejaké metafyzické živly! Všetko, len nie to! Lebo vtedy sme utrpeli definitívnu porážku!“

Výstraha mala spásne následky. Odvtedy celý prípad udržiavali v exaktnej aréne „praktickej skutočnosti“. Svorka policajných psov sa po starom pustila po stope

vraha a vyšetrujúci sudcovia, verní svojej „metóde, ktorú preverili roky praxe“, si lámali hlavy pri zúrivo rafinovaných výsluchoch svedkov.

Neprinieslo to však žiadne výsledky. Po mesiaci pátrania sa vyšetrovanie zastavilo na mŕtvom bode. Prípado uviazol v akejsi slepej uličke, z ktorej nebolo východisko ani naľavo, ani vpravo. Vyzeralo to, že asi treba zatrúbiť na ústup. No na to už polícii chýbala odvaha a... úprimnosť k sebe samým...

Jediný Pomian od začiatku pochopil podstatu toho, čo sa odohralo. Po prvých dňoch, keď bol ako omámený, čo spôsobil nečakaný charakter toho faktu, sa spamätal a začal prípad analyzovať. Následky nečakaného úderu, ktorý prišiel znenazdajky v tej najneočakávanejšej chvíli, pomaly ustúpili do úzadia, a keď sa čoraz hlbšie zamýšľal nad tým prípadom, vystriedal ich obrovský údiv. Podivná zhoda okolností, tá prazvláštna simultánnosť úmrtia a neuskutočneného súboja sa mu nezdali byť vecou náhody. Videl v tom tajomný význam. To, čo sa odohralo 22. septembra, ukazovalo, že zámery, ktoré si už dávno predsavzal, boli správne. „Osud“ mu dal za pravdu, predbehol ho a zasadil úder, aký chcel zasadiť Praderovi on sám. Vražedná ruka, ktorá zahrúžila nôž do ministrovho srdca, bola len slepým nástrojom. Zahynul, pretože zahynúť musel, lebo mal zahynúť. Pomian si síce prial, aby ten boj bol rovnocenný a šance vyrovnané, no predurčenie rozhodlo inak: „Zastúpil“ ho niekto iný. No prečo niekto iný, a prečo ho „zastúpil“?

Možno preto, aby bol úder istejší a neodvratný – a možno tiež preto, aby ušetril jeho, Pomiana, a ochránil ho pred eventuálnymi následkami, aké by so sebou priniesol súboj. Zjavne mu bolo súdené zostať nažive a dokončiť začaté dielo. „Bol ušetrený“ pre „ideu“. Tragická protivníková smrť preňho potvrdila správnosť veci, v mene ktorej mu vyhlásil boj na život a na smrť. Pomian odrazu pocítil, akoby sa vôkol neho rozpínala atmosféra metafyzickej priazne, ktorá sťaby bdela nad jeho krokmi a ochraňovala ho pred nešťastím. A tak sa teda odovzdal tej neviditeľnej starostlivosti o seba s tichou radosťou dieťaťa, no bez akéhokoľvek

náznaku pýchy. Vedel totiž, že je to len chvíľkový stav, ktorý potrvá len tak dlho, pokiaľ to bude tak určené a potrebné...

S Praderom sa poznali oddávna, ešte zo školských lavíc. Už vtedy, takmer od prvého stretnutia v triede, obaja pochopili, že stoja priamo na protikladných stranách. Kontrast ich charakterov a intelektu bol už vtedy zreteľný, niekedy priam kriľavým spôsobom. Dokonca aj po fyzickej stránke tvorili výrečný protiklad, ktorý bil do očí. Pradera, silný, urastený, širokoplecí, bol školským šampiónom, ktorého spolužiaci zbožňovali a hľadeli naňho ako na mladého poloboha. Na druhej strane Pomiana, strednej postavy, útleho, s vpadnutým hrudníkom, vždy pokladali za chudorľavého a poriadne nemehlo.

Obaja patrili k takzvaným triednym svetlonosom, i keď priam opačného typu. Praderov intelekt, jasný, pokojný a triezvy, poznával všetko z praktického hľadiska. Mal úžasné schopnosti a fenomenálnu pamäť; vynikal predovšetkým v matematike a prírodných vedách.

Pomian bol rojko. Javy života, prepasírované cez retortu jeho duše a srdca, vychádzali odtiaľ zaodeté do hmly tajomnosti a náznakov. Na svet pozeral očami večného dieťaťa, rozšírenými od údivu. V jeho blankytných, byťku ospalých očiach prebýval akýsi veľký tichý smútok. Bol vášnivo pobožný. Vychovaný pod bdelým okom matky, výnimočnej ženy, plnej pôvabu a silno citovo založenej, zdedil po nej sklon k mystickému svetonáhľadu. Preto nebol obľúbený. Spolužiaci sa stránili „svätého Pomiana“ a ohovárali ho, že je svätušká. Aj on si od nich držal odstup. Desil ho cynizmus jeho vystrájjajúcich rovesníkov, ktorí považovali za vec cti robiť si žarty z katechéty – „farárka“, a hlásať v tých časoch móдне heslá, narýchlo odvodené z darwinovskej teórie. Ten chlapec, na svoj vek priveľmi vyspelý a precitlivený ako mimóza, pociťoval inštinktívny odpor k povýšeneckému oplývaniu svätých a tajomných vecí.

Keď končil štúdium na strednej škole, aj on sa „oslobodil“ od pritesných formuliek cirkevného dogmatizmu, no napriek všetkému neprestal byť bytosťou skrz-naskrz nábožnou. Jeho

dávna pobožnosť, občas dokonca azda až bigotnosť, sa prerodila do silného mysticizmu, ktorý sa z roka na rok prehlboval.

Keď po ôsmich rokoch gymnaziálnych štúdií sa pred ním a pred Praderom otvorila voľná a slobodná cesta k výskumom a samostatnej práci, ich antagonizmus okamžite nadobudol kategorický charakter: len spoly uvedomená nechť z predchádzajúcich rokov vykryštalizovala do formy neúprosnej živej nenávisti. Od toho okamihu mal každý kráčať diametrálne odlišným smerom. A keďže obaja napriek rozdielnosti svojich pováh patrili k aktívnym ľuďom a radi vplývali na ostatných a snažili sa pritiahnúť čo najväčší počet ľudí k svojim ideám a heslám, ich vzájomnému konfliktu sa nedalo vyhnúť.

Ten sa začal na základe ich doktorských dizertácií. Protivníci si ako tému náročky vybrali ten istý filozofický problém, no vyriešili ho v krajne odlišnom duchu. Zvíťazila Praderova téza. Jeho názor na „teóriu podvedomých stavov“, vyložený triezvym a opatrným spôsobom, ktorý intuitívne neprekračoval bezpečné hranice toho, čo sa dá experimentálne dokázať a čo hovorí sedliacky zdravý rozum, viac ladil s názormi profesorov než „hmlisté a riskantné špekulácie“ rojka, „zachváteného vpádmi chorobného mysticizmu“.

To rozhodlo o Pomianovom osude. Roztrpčený svojím neúspechom raz a navždy zanechal „akademickú kariéru“ a našiel sa v oblasti umenia. Po troch rokoch vnútorných bojov, pochybností a sváru vykvitol počas niekoľkých šialených nocí tvorivej energie exotický kvet jeho poézie. Pomian sa okamžite ocitol na Parnase. Čaro, vanúce z jeho čudesných diel, závrtných ako šialenstvo, spôsobilo, že sa mu publikum aj kritika okamžite vrhli k nohám. Tento mladý človek sotva po dvadsiatke vytvoril vlastnú literárnu školu, získal žiakov a epigónov. No mal aj urputných nepriateľov. Lebo veď to ani nemohlo byť inak. Jeho silná a živej originálna individualita musela ľudí postaviť pred nevyhnutnú alternatívu: buď ho bolo treba akceptovať bez výhrad, alebo bezvýhradne zavrhnúť. Vášnivý rytmus jeho umenia buď

odzbrojoval až k bezvýhradnému zbožňovaniu, alebo nútil vášnivo nesúhlasiť. A vskutku, po celom rade pochvalných, ba priam entuziastických kritik sa začala valiť vlna zlostnej, uštipačnej kritiky.

Na čelo tejto opozície sa vtedy po prvý raz postavil Kazimierz Pradera. Hoci nekompetentný, skôr vedec než literát, „chopil sa pera zo zásadných dôvodov“ a začal v rôznych denníkoch kampaň proti svojmu rivalovi. „Umeleckej“ stránky jeho diel sa „diskrétno“ nedotýkal a ponechával túto záležitosť „odborníkom“ – no hrubo vystúpil proti ich ideológii. Tá bola podľa jeho názoru pre spoločnosť zhubná, keďže viedla do slepej uličky.

„Pomian,“ napísal v jednom z týchto článkov, plných žľče a vyžarujúcich sebaistotu, „sa nám snaží svoj svetonázor vnútiť výnimočne sugestívnym spôsobom, pretože vytvára fikcie silné ako narkóza, a práve preto nebezpečné. Vplyv tohto nepochybne schopného spisovateľa môže podľa môjho názoru so sebou priniesť príšerné následky. Pomianova tvorba, chorobná a bizarná, môže našu spoločnosť ľahko zviest' na scestie rozputnanej fantázie a utopickej mystiky. Preto si pokladám za svätú povinnosť dokázať na tomto mieste neopodstatnenosť jej predpokladov, ktoré sú celkom pochybené, i keď sa maskujú v tóge učenosti a vedy. Páni! Je to len póza a zdanie, za ktorými sa skrývajú iba hysterické poryvy fantázie nevyváženej myšlienkami. Potrebujeme zdravú literatúru – zdravú a ešte raz zdravú!“

Pomian zdvihol hodenú rukavicu a odpovedal – novými umeleckými dielami. A tak sa rozpútal urputný boj, ktorý mal trvať celé roky: úžasný súboj medzi vedcom a umelcom, jediný svojho druhu.

Pomian bojoval za svoj svetonázor nie preto, aby ukojil svoje ambície, alebo získal malodušnú satisfakciu, akú dáva to, keď človek presadí vlastnú ideológiu – išlo mu o ľudskú spoločnosť, o to, aby ju povzniesol do výšav svojej myšlienky, o to, aby „tí Aténčania pozdvihli oči k nebu“ a k najvyšším otázkam. Svoj neobyčajný a výnimočný talent sa rozhodol spáliť ako obetné kadidlo na oltári Nepomenovateľného.

Videl, ako spoločnosť, hypnotizovaná hladom po živote a rozkoši, očarovaná kultom prázdnych hesiel uviazla v beznádejnom bahne materializmu – videl, ako je jeho let každým dňom nešťastne čoraz nižší a približuje sa k prízemným údoliam, ako sa všade všemocne rozťahuje vypasené pôžitkárstvo, ako si päťami vydobýja miesto duchovná sprostota a karierizmus. A tak teda vytiahol do boja v mene Ducha a jeho nesmrteľného charakteru, v mene ideálov, ktoré sa viažu k tejto i k tej druhej strane – a zo všetkých síl a z celého srdca zatúžil v ľuďoch vyvolať *velké precitnutie, i keby mali uzrieť záblesky Pravdy v úzkostných sklených očiach šialencov, alebo naklonení nad hĺbinou priepasti čítať jej strašné runy uprostred záchvevov hrôzy...* Jeho tvorba mala za úlohu stať sa pre nich druhou priepasťou v Čufut-Kale¹, cez ktorú ako cez štrbinu sveta mali v okamžitom spojení ducha pohliadnuť na tajomné trávnaté pláne druhého brehu...

Všetko poukazovalo na to, že zvíťazí. Silný výraz jeho diel si podroboval tých, čo sa mu stavali na odpor, fascinoval váhajúcich, elektrizoval ľahostajných. S radosťou autora videl, ako pod jeho vplyvom vznikali v spoločnosti doposiaľ nepoznané víry, ktoré sa šírili v čoraz širších kruhoch a pohlcovali do seba jednotlivcov i skupiny. O Pomianovi hovorili všetci. Jeho diela, všestranne komentované, vášnivo analyzované, neraz až puntičkársky, prenikali takmer všade. Vzbudzovali živý záujem a otvárali nové perspektívy a obzory. Vďaka nim začal medzi ľuďmi krúžiť akýsi svieži, oživujúci prúd: vyrovnali sa čelá, zbrázdnené vráskami od starostí všedných dní, ich unavené oči zažiarili nádejou po druhom svete...

No ani Pradera nezaháľal. Aj on dokázal okolo seba sústrediť zástup svojich prívržencov, ktorí boli pripravení v jeho počiniach fanaticky ho podporovať. Keď získal miesto vedúceho katedry exaktnej filozofie, začal z nej metať hromy odsúdenia na tábor svojho protivníka. Jeho

¹ Čufut-Kale – alúzia na sonet Adama Mickiewicza *Cesta nad priepasťou Čufut-Kale*. Pozn. red.

prednášky, jasné a lapidárne, starostlivo a metodicky pripravené, sa po čase mohli stať vražednou zbraňou, o to viac, že aj on vládol silným a ohybným jazykom ako damascénska oceľ. So železnou dôslednosťou sa profesor usiloval z duší svojich poslucháčov vyplieť čo aj najchatnejšiu „burinu mysticizmu“, vyháňal „zlozvyky transcendentalizmu“ a blankytné tkaniny snov a metafyzických túžob „páral na nitky“ sivej chladnej „skutočnosti“....

Keď po niekoľkých rokoch práce získal značný vplyv, rozhodol sa rozšíriť pole svojej činnosti aj na sféru politiky a začal sa uchádzať o mandát. A šťastie mu prialo: stal sa poslancom. Zakrátko sa jeho meno skloňovalo v správach zo zasadaní parlamentu; jeho energické vystúpenia, vyznačujúce sa chladnou a neúprosnou logikou, obrátili na seba všeobecnú pozornosť. Zakrátko okolo svojej osoby zoskupil klub *Priateľov štátu*, ktorí mu s neútočnou tvrdošijnosťou kliesnili cestu dopredu. Keď o polroka neskôr došlo k politickému prevratu a časť ministerskej rady podala demisiu, Pradera získal ministerskú stoličku.

Mohutne podporovaný svojou stranou, ktorej predstavitelia vďaka nemu vstúpili do novej vlády a získali parlamentnú väčšinu, začal veľkoryso plánovanú akciu. Smer, aký udal politike, ideálne zodpovedal filozofickým zásadám, ktoré ešte pred pár rokmi hlásal spoza katedry. Pradera štátnik bol praktickou realizáciou filozofa Praderu. Univerzitný kurz, ktorý minister aplikoval do sféry politiky, sa stal stelesnením tých myšlienok a názorov, ktoré nedávno rozvíjal pred študentmi, započúvanými do rytmu jeho slov.

Praderova vláda pristúpila k činu v mene hesla „vonkajšej expanzie a vnútorného posilnenia tepien hospodárskeho života“.

Pracovný program, ktorý nový minister načrtol vo svojom prvom, brilantne zredigovanom *exposé*, oslnil a nadchol široké masy spoločnosti. Videli v ňom samý lesk a tromfy – jeho tienisté stránky si nepovšimol takmer nikto. Tlač spievala súladným chórom oslavné chválospevy na počesť geniálneho štátnika, s pokorným uznaním sa mu dokonca klaňali

aj tvrdé hlavy včerajšej opozície. S entuziazmom hovorili o „zosilnenom tepe národného života“, o „príleve kmeňovej energie“, o „zázračnom rozvoji a zmužnení štátneho organizmu“. Minister slávil víťazstvo na celej čiare.

Pomian všetko len pozoroval a mlčal. Protivníkov triumf nepocíťoval ako svoju vlastnú prehru. Práve naopak. Počas prvých mesiacov „nového systému“ aj on akoby podľahol masovej sugescii a akoby zaváhal. Napadlo mu, že možno je na jeho ideológiu ešte privčias, že s ňou azda treba ešte „vyčkat“, pokým národ získa solídne základy materiálneho blahobytu. Vzдорovitý vnútorný hlas mu síce pripomínal zásadný zákon evolúcie, že všetko, čo pochádza z ducha, je aj pre ducha určené, a nie pre pozemské ciele – že všetka sila a moc, ktorá sa neopiera o kosť duchovných základov, je krehká a netrvácna: napriek tomu, že násilne potláčal jeho našepkávanie, zapchávajúc si uši pred tým „nevhodným dotieravcom“. Preto zamĺkol a čakal na výsledky.

Nečakal dlho. Po pár rokoch Praderovej činnosti sa na stavbe, ktorú vybudoval narýchlo erupciou divokej, neobjácnej energie, začali črtat' prvé trhliny a praskliny. To, že vylúčil idealizmus a vieru vo vyšší, metafyzický rodokmeň človeka, sa mu začalo strašne mstiť. Praderov systém, ten oceľový systém, ktorý radi porovnávali s monolitom vytesaným z jedného granitového bloku, sa začal otriasať. Na horizonte zahraničnej politiky sa objavili ťažké olovené mraky, ktoré každým dňom hrozili, že rozpútajú búrku. V štáte začali šaliť orgie praktického materializmu a surovej zmyselnosti. Jednostrannosť Praderovho systému sa prejavila v hrozivých podobách dobývania žien.

Pradera sa však napriek všetkému dokázal udržať pri moci. Keď si už raz uchmatol najvyššie postavenie vďaka tomu, že vyhovoval najnižším zmyselným vášňam davu, tak sa teraz kŕčovite držal kormidla, ktoré sa mu vytrhávalo z rúk. Keď opäť pozdvihla hlavy opozícia, ktorá už dlhší čas mlčala, nariadil ostré preventívne opatrenia a ohlasoval diktatúru. Ktovie, azda sníval o štátnom pre-

vrate? Možno sa mu v jeho snoch, plných ambícií, už prisnila kráľovská koruna?

Zatiaľ sa však situácia z mesiaca na mesiac zhoršovala. Praderova uvzatosť a fanatizmus len roznecovali nepriateľské nálady medzi susedmi a znechucovali spojencov: štátu hrozila neblahá izolácia. Vtedy sa po prvý raz zrodil v Pomianovej duši zámer Praderu odstrániť. Teraz v ňom už videl nielen nenávideného protivníka, ale aj jednotlivca, škodlivého pre dobro celej spoločnosti, nebezpečnú osobu pre celý štát, ktorej sa bolo treba za každú cenu zbaviť. Išlo len o to, ako. Legálna cesta bola preňho bezpodmienečne uzavretá: napriek všetkému mal ešte minister priveľkú moc, aby ho bolo možné zvrhnúť.

Zostával už len atentát alebo vražda ako následok osobného sporu. Pretože toho prvého nebol schopný, zvolil si súboj. Takýto prostriedok sa mu zdal jediným čestným východiskom z tejto situácie: keďže výsledok boja zveril osudu a riskoval pritom vlastný život, kráčal Pomian k realizácii hrozného činu s vysoko zdvihnutým čelom.

Zostávala ešte technická stránka, súvisiaca s vykonaním jeho zámeru. Tu však už nenarazil na nejaké veľké ťažkosti. Keďže by Pradera, napadnutý vo svojej politickej funkcii ako štátnik pravdepodobne nereagoval, opomenul by pravdepodobne aj urážku mlčaním, alebo by sa pomstil tak, že by hnal protivníka k právnej zodpovednosti, rozhodol sa zinscenovať konflikt na pôde spoločenského života.

Príležitosť sa naskytila zakrátko. Pomian za ňu vd'ačil svojim značne široko rozvetveným známostiam v literárnom i vedeckom svete. Keďže vedel, že minister sa horlivo zúčastňuje na piatkových recepciách, ktoré usporadúvali v pohostinnom dome Rudzkých, vybavil si pre seba pozvánku na 20. septembra.

Počas konverzácie na literárno-umeleckú tému došlo medzi oboma protivníkmi k ostrej výmene názorov: padlo zopár silných, nedvojzmyselných slov, ba dokonca sa Pomian uchýlil aj k otvorenej urážke. Zdalo sa, že súboj je nevyhnutný.